

Манастирска воденица у селу Чукљенику

НАДЕЖДА ПЕШИЋ-МАКСИМОВИЋ
БОРЂЕ МИТРОВИЋ

На југоистоку Србије у последњем, селу Лесковачког Поречја, у Чукљенику, на саставу Чукљеничке и Мале реке — које потом чине Накривањску реку — непосредно уз манастир стоји стара воденица, позната као „манастирска или црквена.“

Ова воденица припада данашњој цркви посвећеној св. Николи Чудотворцу, која је била манастирска све до 1884. године, када је претворена у парохијску,¹ али се првобитни назив „манастирска воденица“ одржао до данас.

Данашња црква је у оквиру старе манастирске целине чије време настанка није тачно познато. Али, како пише Ј. Јовановић, „по сведочењу Проке Илића из Чукљеника, које је забележио Светозар Крстић, из овог манастира су, за време сеобе под Арсенијем IV, 1736—37 године, отишла три калуђера, што значи да је манастир још у првој половини 18 века постојао“.²

Узмемо ли као поуздано да је Чукљеник новије насеље и да се његово „заселавање завршило после Првог српског устанка, на земљишту које је припадало селу Накривњу“ — онда је, како закључује Ј. Јовановић, „манастир у Чукљенику сигурно старији од самог села... У то време

село Накривањ је било удаљено 2—3 километра, а око манастира је била храстова шума“.³

По овом опису, то је био прави амбијент у коме су се подизали манастири и цркве.

Прва обавештења о Накривањском манастиру дао је учитељ М. Ристић, члан Археолошког друштва, 1890. године. Он је записао: „На десној обали речице Накривањске, подигнут је манастир окружен са неколико зграда и све то ограђено дебелим зидом“, а затим наставља:

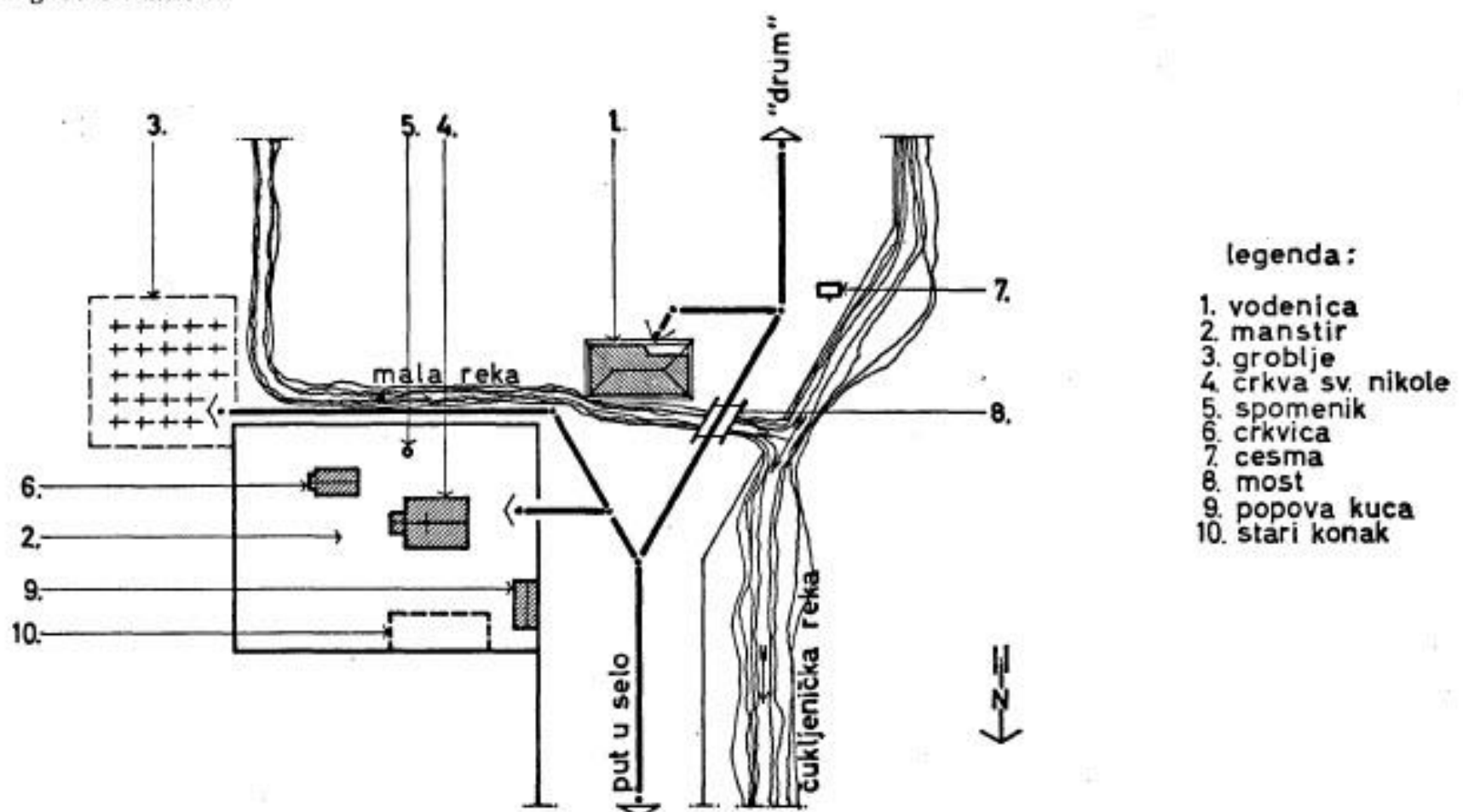
„... Манастир је подигнут на самом излазу Накривањске речице из теснаца планинских огранака и на извору једином, који ојачава поменути речицу те никад не пресушује ... Манастир је подигнут на таквом месту, да се на исток, југ и запад гледа у сама брда, која се одмах од саме оgrade манастирске уздижу до преко 150 m у висину и сваки поглед у даљину спречавају. Само са северне стране има отво-

¹ Рукопис „Летопис цркве Чукљеничке“, чију је грађу сакупио парох стројковачки Сава Аврамовић.

² Ј. Јовановић, *Лесковачко Поречје*, Други посебан део, Лесковачки Зборник XIII, Лесковац 1973, 17.

³ Ј. Јовановић, *Исти рад*, 18.

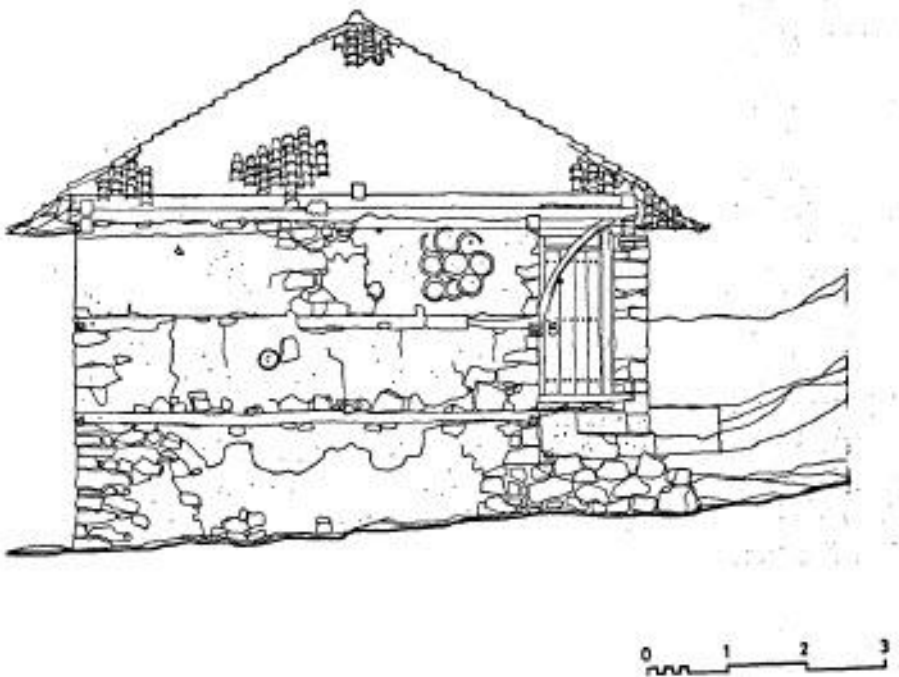
Сл. 1. Ситуација
Fig. 1. Situation.

skica situacije kompleksa oko manastira čukljenika i manastirske vodenice

Сл. 2. Манастирска воденица.
Fig. 2. Moulin à eau du monastère.

Сл. 3. Манастирска воденица — западни зид са цртежом који представља цвет или воденично витло
Fig. 3. Moulin à eau du monastère, — mur occidental avec dessin qui représente la fleur ou le cabestan du moulin.

рен изглед којим се може прегледати ветерничка долина у ширини 500—1000 метара. Није се ктитор обзирао ни на место сигурности и да је манастир подигао на каквом склонином и неприступачном месту, куда се не би могао лако пронаћи и до њега доћи. Из овога се може закључити да није овај манастир подизан у доба турског насиља и господарства већ раније." У даљем излагању описује цркву и њен живопис и каже да је „грчког укуса и натпис је поред светаца на грчком језику."⁴

У својим запажањима не мимоилази ни нашу воденицу и каже: „Испод самог извора (чесма) подигнута је манастирска воденица која добар приход манастиру доноси."⁵ После непуних 40 година, о овом манастиру пише још један учитељ, Михаило М. Јовановић, зван Мика Брада, у чланку „Манастир Чукљеник," који је објављен у Политици 30. јуна 1927. године.⁶ Учитељ Јовановић каже да је „тешко утврдити из ког је времена овај мана-

стир, јер нико о томе не уме ништа поуздано рећи а црквена архива са летописима изгорела је 1924. године. Извесно је само то да је манастир обновљен под грчким патријарсима, те су из тог времена и натписи и резбарије. Све слабо очувано, тамно почало... ослобођењем наше цркве испод грчког туторства, манастир је оживео и постао центар просвећености у овоме крају... у самом конаку манастирском односно црквеном била је установљена школа."⁷

Учитеља Јовановића није привукла воденица која је несумњиво стајала на данашњем месту, али је запазио амбар о коме његов предходник ништа не говори. Он наводи да је „амбар црквени од храстовине ... на чијим вратима, у врло свежој боји, као да је малано само пре годину дана, стоји исписана година грађења тога амбара (1853) и име мајстора који је амбар градио."⁸

Даље закључује да је „садашњи велики конак, зидан, по свој прилици кад и амбар 1853. Данас је у њему свештенички стан. Иначе у његовим многобројним одајама летњикују имућнији Лесковчани са својим породицама."⁹

По Јовановићу, просторије конака "коришћене су за једну, од прве две манастирске школе у Поречју пре ослобођења од Турака."¹⁰ Какав је био, како је изгледао конак ниједан од аутора нам не даје податке. Претпостављамо да је то била спратна зграда по типу онаква какви су обично до наших дана очувани конаци у Србији.

Наведени конак је постојао све до другог светског рата, о чему сведоче трагови зидова. Још више нам то потврђује нова споменплоча са натписом, постављена на данашњој „поповој кући", а која гласи:

У црквеном конаку агитпроп лесковачког партизанског одреда одржавао је 1941. и 1942. године предавања и приредбе за борце одреда, активисте и грађане села.

22. децембра 1963. године Удружење бораца
Чукљеник НОР-а Вучје

У пространој порти данашња црква опасана је старом високом оградом зиданом од камена. У порти се налази и споменик Владимиру Раден-

⁴ М. Ристић, *Манастир Накривањски*, Старица САД, Београд, 1891, 22—26. На основу описа цркве В. Петковић је Н М унео у своју књигу.

⁵ М. Ристић, 23.

⁶ Д. Трајковић, *Из прошлости Лесковца и околине*, Лесковац 1977, 42.

⁷ Исто, 42.

⁸ Исто, 42.

⁹ Исто, 43.

¹⁰ Ј. Јовановић, *Исти рад*, 18.

ковићу који се истакао и погинуо у борбама са Турцима 1877. године. Овај споменик помињу оба учитеља. О погибији Владимира Раденковића чуо је Милан Миличевић у народу, када је, после ослобођења, посетио ове крајеве и то забележио.¹¹

Уз ограду, на југоисточној страни, је сеоско гробље из 19. века, са каменим надгробним споменицима на којима могу да се разазнају године 1882, 1883 све до 1891. На многим надгробним споменицима постоје трагови њиховог украшавања бојом, најчешће црвене и плаве.

У оваквом амбијенту, уз леву обалу Мале реке, из које узима воду за рад, а где почиње рид који се зове Друм, остатак некадашње старе саобраћајнице Лесковац—Врање,¹² смештена је манастирска воденица (сл. 1).

То је приземна зграда окренута у правцу исток — запад, правоугаоне основе, са дужом страном 12,75 m, краћом 7,30 m и висином око 6 метара (сл. 2).

Грађена је од површинског и речног камена и блата, а дерсована кречним малтером. Спољашњи зидови су добро изведени, дебљине 75 и 60 cm, учвршћени дрвеним „роштиљима," у народу званим „сантрачи."

На западном зиду, испод крова, изведени су у свежем малтеру кругови који могу да представљају цвет или воденично витло. Овај цртеж нас наводи на размишљање и питамо се, да ли је то само украс или симбол воденичарства (сл. 3).

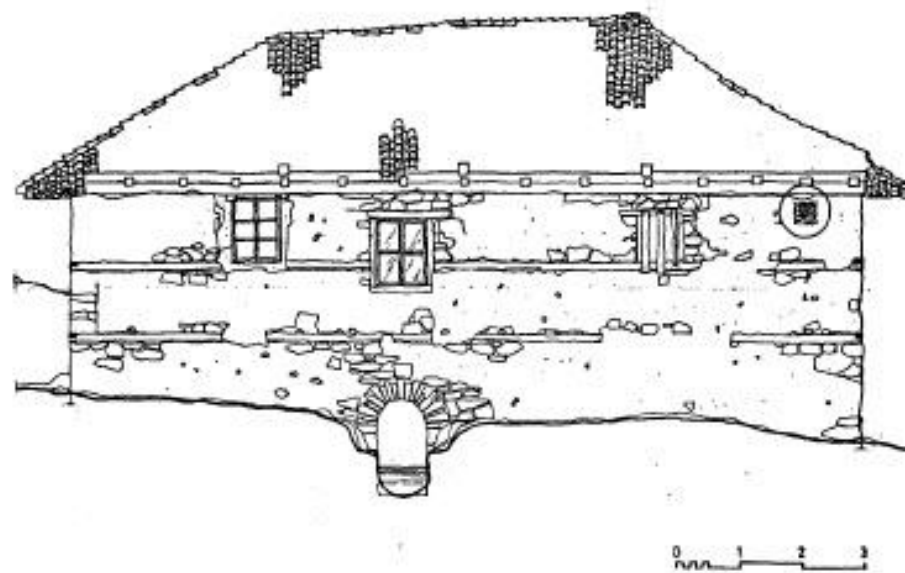
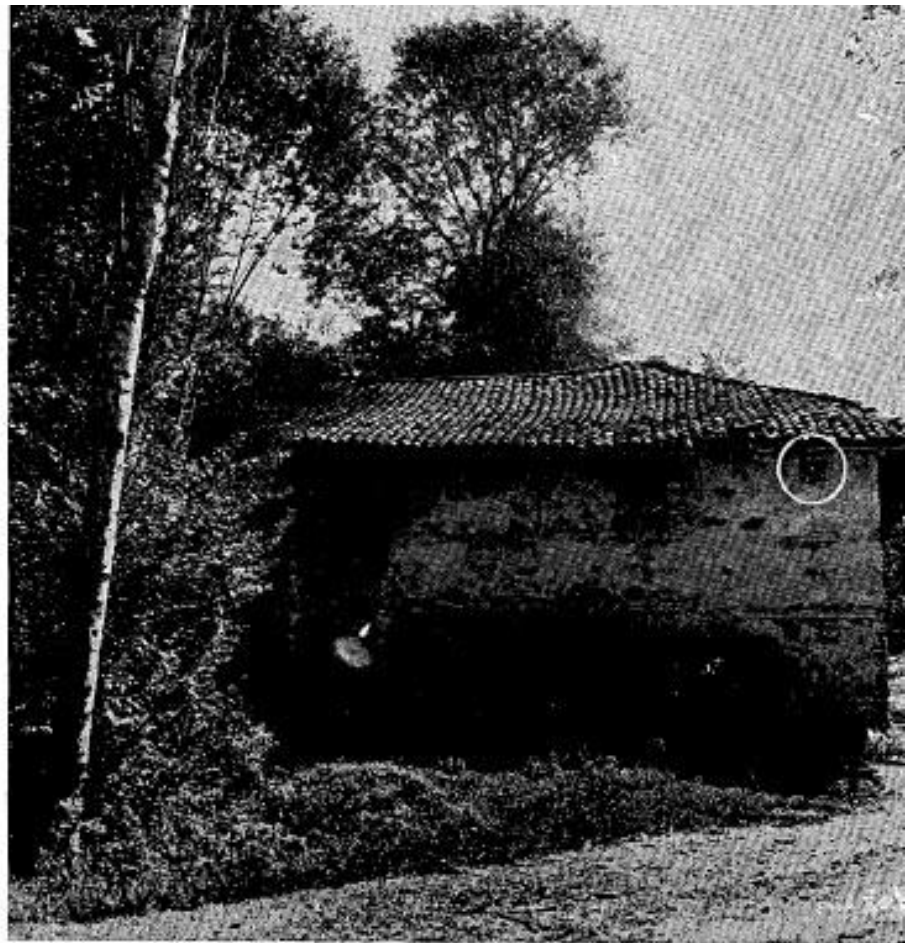
Уз северозападни угао северног зида, испод настрешнице, налази се натпис на опеци величине 32x32cm. По неравним ивицама опеке и зида које излазе из равни опеке, може да се закључи да је за њу била припремљена ниша у коју је постављена (сл. 4).

Кров је четвороводан, покривен ћерамидом. Кровна конструкција је дрвена, на тзв. „попове" са широком препуштеном стрехом. Уз југозападни угао јужног зида, у ширини од око 2 метра, наткриљен је кровом отворени тремајат, чије су тавањаче подухваћене лучним дрвеним косницама (сл. 5).

Видљиви дрвени конструктивни елементи — лучни косници и главе тавањача, крајеви рогова, мертеци настрешнице — обрађени су закошавањем ивица и орнаментисани су различитим профилима (сл. 6).

Улазна и унутрашња врата штале су првобитна. Искована су крупним ковачким закивцима с већим округлим главама на местима где су, на задњим странама, постављени кушаци. Врата су окачена на ковачке багламе.

Прозорски отвори су затварани са унутрашње стране дрвеним капцима. То закључујемо по сачуваном капку на прозору у северном зиду.

Сл. 4. Манастирска воденица — северни зид. Место где је постављена опека с натписом обележено је белим кругом

Fig. 4. Moulin à eau du monastère, — mur au nord. Endroit où se trouve la brique avec l'inscription, elle est marquée par un cercle blanc.

Капци су се отварао окретањем нагоре око водоравне осовине на горњој ивици прозорског крила.

Преко три степеника улази се у воденични простор, где се налазе воденични камен и кош, и који је осветљен с два прозора на наспрамним зидовима. Са западне стране од улаза је мања просторија, приближно квадратне основе — штала. Од средишног простора одвојена је лаким преградним зидом од чатме. Штала има један прозор у северном зиду.

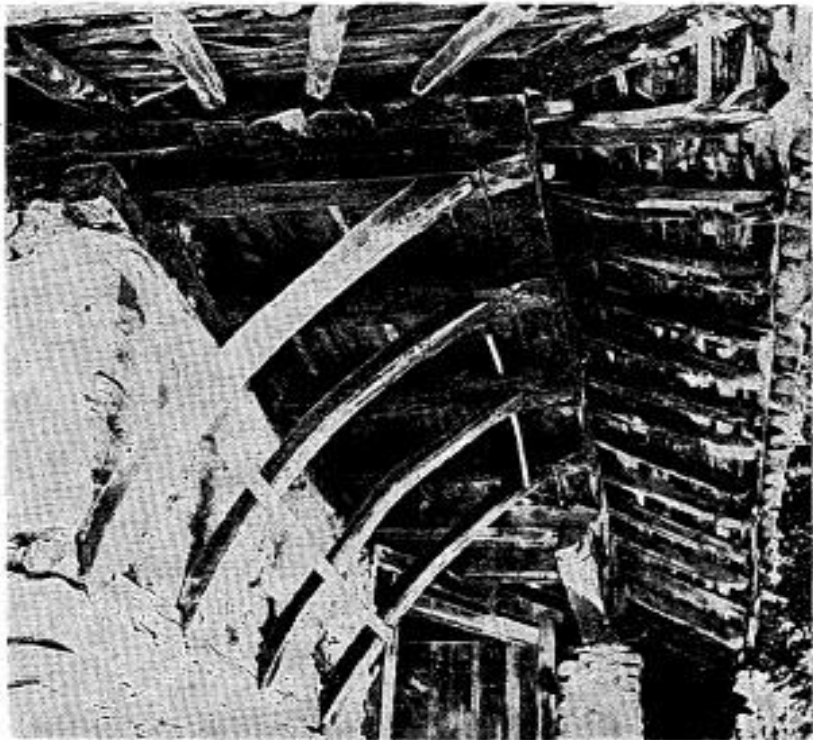
Са јужне стране је просторија неправилног правоугаоног облика која је од централне преграђена зидом од опеке. Она има застакљена врата и један прозор на северном зиду. То је „стан," или „сопче," у коме борави воденичар,

¹¹ М. Ђ. Милићевић, *Краљевина Србија*, Београд 1884, 54.

¹² Ј. Јовановић, *Лесковачко Поречје*, Други део, 17.

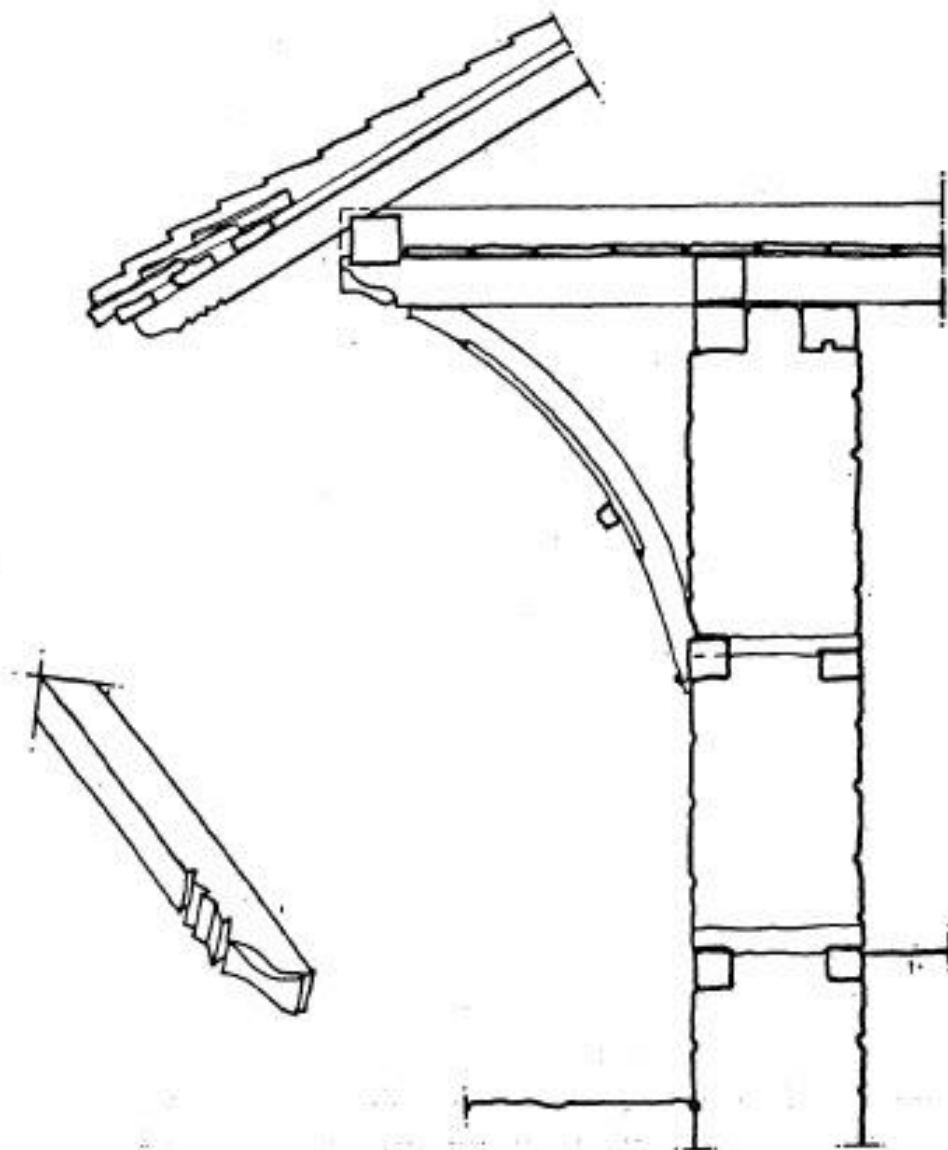
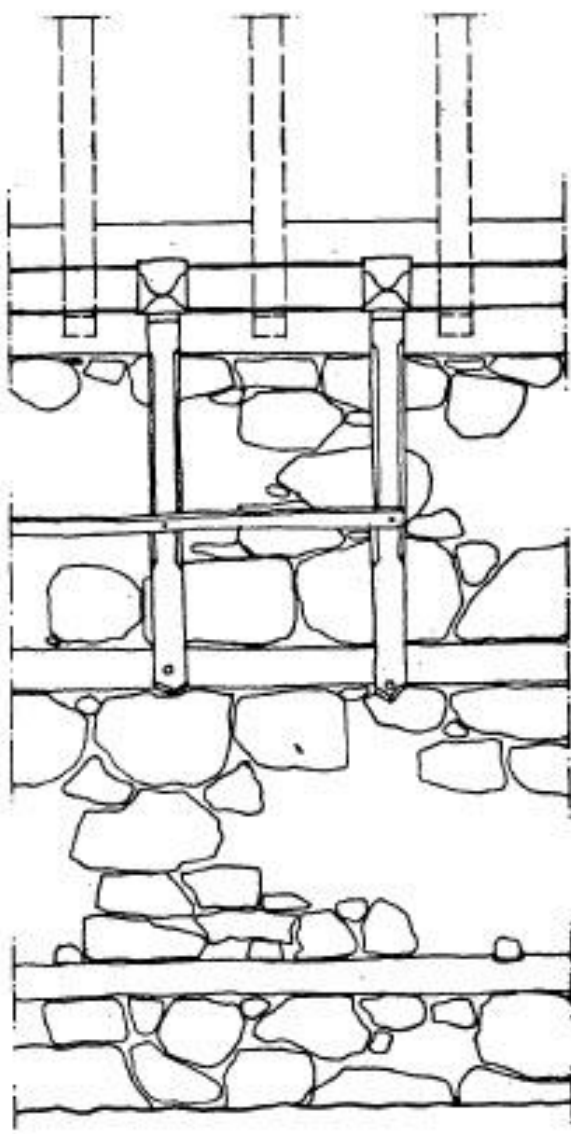
Сл. 5. Манастирска воденица — група од четири извијена косника носе проширену настрешницу

Fig. 5. Moulin à eau du monastère, — groupe de quatre colonnes en torsades qui portent le puissant auvent en saillie.

Сл. 6. Манастирска воденица — обрађени крајеви рогова и косника

Fig. 6. Moulin à eau du monastère, — les bouts façonnés des colonnes et des poutres.

DETALJ KROVNE NA STREŠNICE I AJATA S. LUČNIM KONZOLAMA U R=1:25

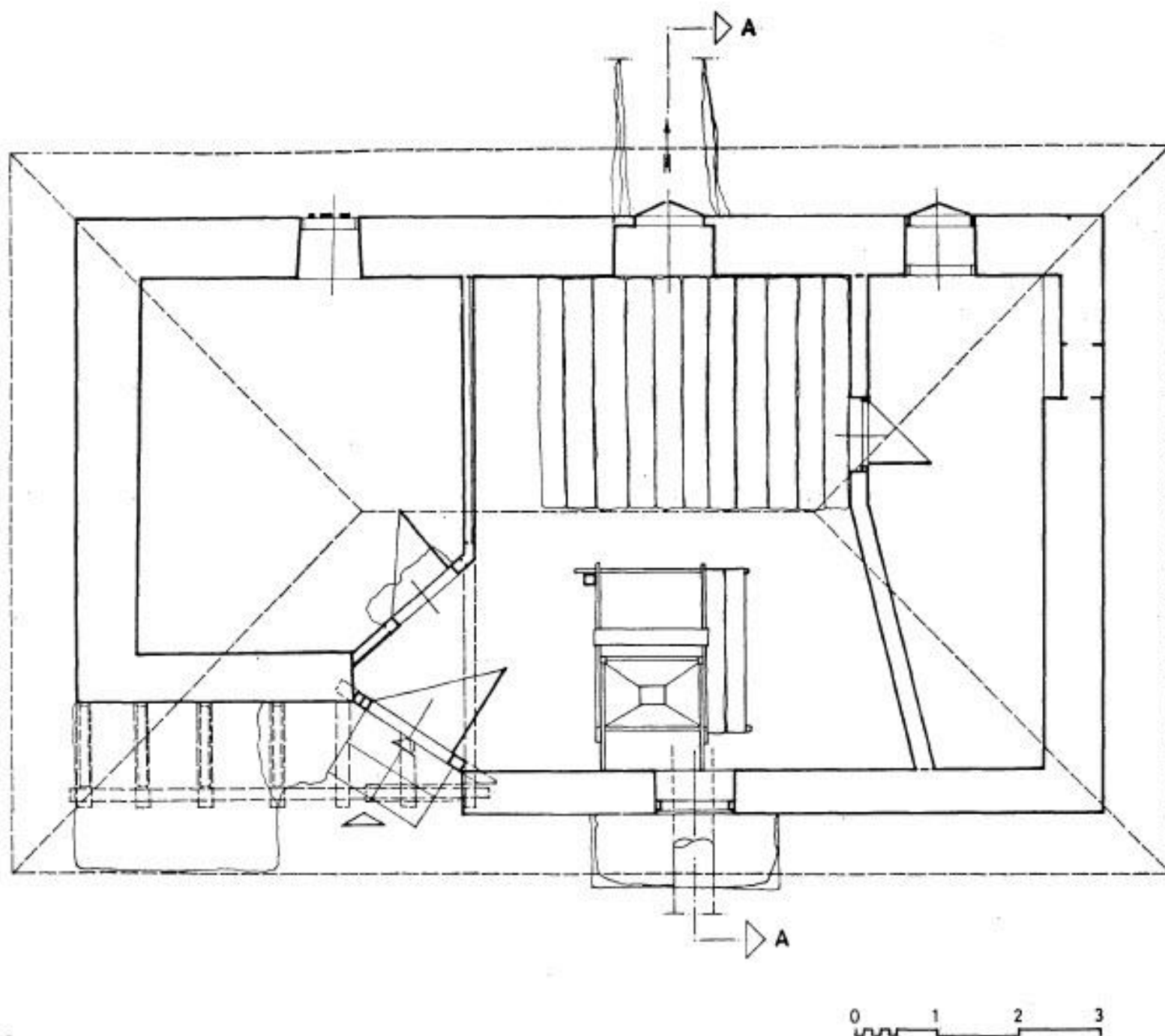
или „домаћин воденице," како се то у овом крају често чује (сл. 7).

Подови у свим просторијама су земљани. У средишњом, радном простору — где су смештени воденично коло и кош — део пода изнад прпусног јаза покривен је дрвеном гредном конструкцијом и даскама које премошћују распон јаза. Пропусни јаз — канал — пролази испод краће стране зграде. Озидан је ломљеним каменом, лучно се завршава на северном зиду, док је на јужном зиду премошћен армиранобетонском гредом.

Основна намена воденице је и наметнула њену концепцију. То је несумњиво проистекло из великог градитељског искуства у грађењу оваквих објеката и добрим познавањем потребе и капацитета његовог коришћења. Све је то условило и величину зграде и сврсисходност унутрашњих просторија.

Изванредно добро решење можемо пратити од тренутка доласка помелара са теретом, на колима, коњима или на леђима, испред воденице, за време његовог задржавања и до одласка по завршеном послу.

Испод широке настрешнице, у ајату, на подзиданом банку испред улазних врата, врши се истовар врећа са житарицама. По сунчаном

Сл. 7. Манастирска воденица — основа
Fig. 7. Moulin à eau du monastère, — plan.

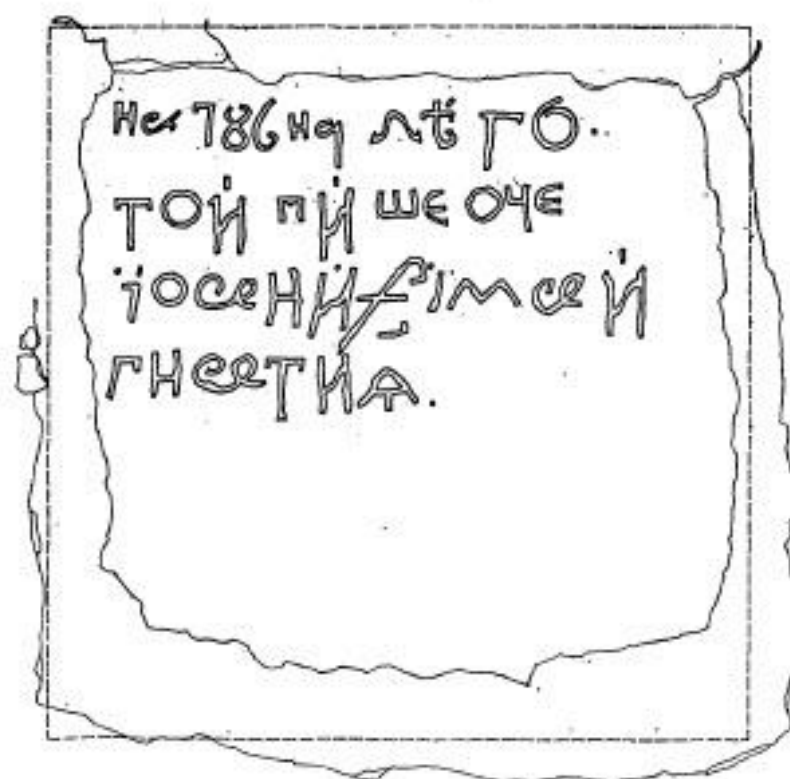
или кишном времену драгоцени терет је ту заштићен. Затим следи уношење терета — мливо (мељаве), најкраћим путем: из ајата у воденични простор и њихово одлагање око коша. Једноставним пребацивањем врећа преко оgrade жито се сипа у кош. Мељава се истим путем враћа на ајат, тј. до места утовара и даље.

За време чекања на ред, или док се жито млело, помелари „млинари“ (муштерије) припремали су себи храну или се грејали око огњишта. Отворено огњиште, које је било неопходно, данас не постоји, али се његови трагови налазе на западном зиду данашњег „стана.“

У кишним и хладним данима, кроз иста врата уводи се и стока у зграду, у шталу која је одмах лево од улаза. Ту се, природно, држи и сточна храна коју са собом доносе помелари и њоме намирују стоку док не обаве посао.

*
* * *

О времену настанка манастирске воденице нешто одређеније говори нам натпис на опеци који смо прочитали:

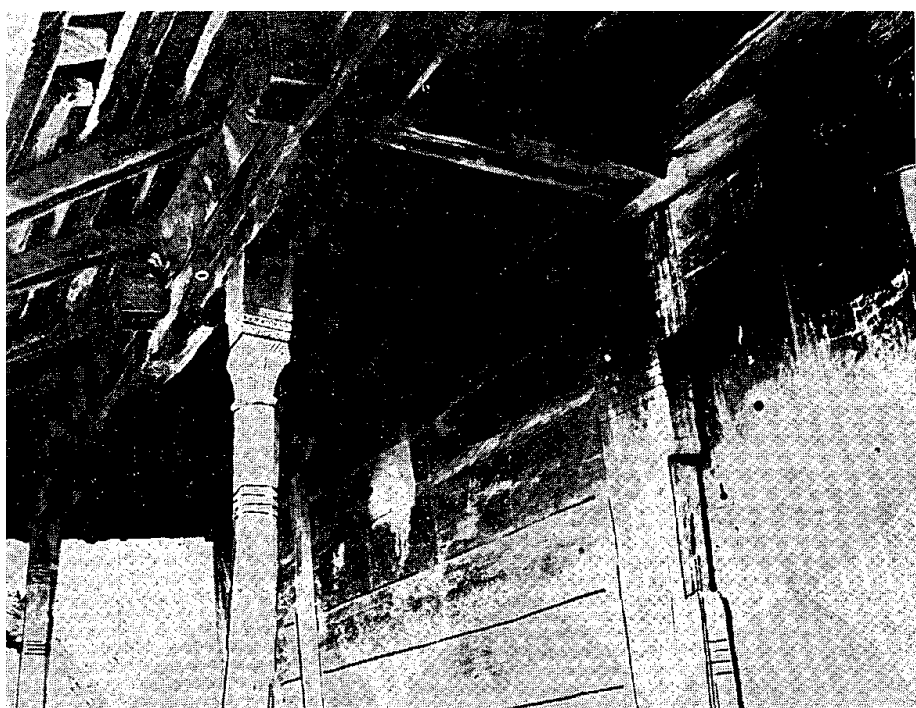
Сл. 8. Манастирска воденица — натпис на опеци уграђен на северном зиду

Fig. 8. Moulin à eau du monastère, — inscription sur la brique insérée dans le mur nord.

„На (1)786 на лета господнија тои пише
оче
јоаник (ије) имја Игнатија”
(Оригинални текст на сл. 8).

У покушају да садржину текста растумачимо, полазимо од тога да је власник, у нашем случају манастир, желео да означи време када се грађевина градила. По томе би наша воденица била стара непуних 200 година. Прорачунато тачно излази 193 године (саграђена 1786).

Сл. 9. Пример настрешнице коју носе ступци
Fig. 9. Exemple d'un auvent porté par des piliers.

Сл. 10. Воденица Велимира Павловића у селу Чукљенику чију настрешницу носи група од четири косника

Fig. 10. Moulin à eau de Velimir Pavlović, au village de Čukljenik, dont l'auvent est porté par un groupe de quatre colonnes.

Пођемо ли од друге претпоставке, да је опека уграђена приликом поправке зграде, неких презиђивања или можда учвршћивања растресене грађевине, онда би манастирска воденица била још старија.

Запис нам не памаже много, јер се уопште не односи на грађевину, али уписана година, (1)786, јасно говори да се нешто догађало са манастирском воденицом, када је слабо писмени отац-калуђер, нашао за потребно да то и остави забележено. Али је њему било важно и то да остави потомству да је писао баш он отац Јоаникије.

Текст са годином на узиданој опеци је једини писани податак, у овом делу Србије, из 18. века који се односи на привредни објекат. Колико је наше познавање, ни у другим крајевима Србије није нађен сличан натпис из 18. века, те би овај натпис био најстарији везан за градитељство. Из каснијег времена, нарочито из друге половине 19. века, камене плоче са натписима налазимо у овим крајевима Србије, највише на кућама, а нешто мање и на привредним зградама.¹³

По архитектонској концепцији, манастирска воденица може да се уврсти у развијене привредне зграде — типа воденица поточара.

Ова поточара привлачи пажњу по својој конструктивној и композиционој вредности — по четири снажна извијена косника који подупиру широко избачену стреху.

Данас, два века после њене изградње, можемо само да претпоставимо зашто се градитељ за падупирање препуста греда тавањача изнад трема (ајата) определио за благо извијене коснике, а не за угаони стуб?

Навикнути смо да код објеката народног градитељства, и стамбених и привредних, настрешницу уколико покрива трем носе дрвени ступци или је слободна. Ту веома често коришћену конструкцију чини јака греда која належа с једне стране на угаони стуб, а с друге на зид (сл. 9).

Покушаћемо да за тај поступак нађемо и објашњење, наиме да пођемо, по нашем мишљењу, од основне тежње градитеља за применом нове конструкције. Дрвени стуб на углу, као важан носећи елеменат, био би с временом у свом

¹³ Н. Пешић—Максимовић, *Један преживели облик народне архитектуре, Атенички винарски подрум*, Зборник Народног музеја Чачак 1969, 70. Р. Павићевић—Поповић, *Натписи на сеоским кућама у околини Чачка и Горњег Милановца*, Рашка баштина I, Краљево 1975. 263—268. Плоча са годином и натписом, уграђена на дућану у Кленикама, који је припадао манастиру Прохору Пчињском — необјављена је; учили су је и фотографисали аутори овог чланка са члановима екипе која истражује народно градитељство јужне Србије.

доњем крају, подложен влажењу од кише и снега а тиме би, услед постепеног трулења, била угрожена статичност стуба и читава конструкција стрехе. Косници су, међутим, заклоњени од кише и њихова трајност је обезбеђена. Поред тога, примена косих подупирача пружа много већу статичку сигурност, јер косници склапају са тавањачама и зидом чврсту фигуру — троугао, док код стуба и носеће греде то није случај.

Уприлог примени групе косника, уместо угаоног стуба, можемо навести и то да ма каква врста оштећења стуба — ватра, трулење, прелом услед наслањања великог терета — доводи до рушења једног дела крова и таванске конструкције. Међутим, у случају да један косник из групе (косника претрпи неко оштећење, остају други косници који одржавају статичност кровне конструкције, те и саме воденице. Али, можда је градитељ ишао најједноставнијим путем и поставио коснике из чисте функционалности да би олакшао скидање терета џакова са житом пред улазом у воденицу.

Уопштој слици воденице истиче се као упечатљива естетска врвност косника. Нарочито естетско дејство има група косника, што потврђује да у народном градитељству постоји чврсто органско јединство између конструкције, намене и облика.

Појава косника код спратних објеката који су имали двоструку намену, и привредну и стамбену, а који су свакако из каснијег времена — из друге половине 19. века — говори о дугом коришћењу тог елемента. Он се преноси с колена на колено, дуго живи и постао је карактеристика Лесковачког Поречја. Косници нису непознати у другим крајевима наше земље нарочито у Македонији и на Косову, али у Србији, према досадашњем познавању, нисмо наишли на сачувану зграду с косницима, или бар на њихове трагове.

Манастирска воденица је из девете деценије 18. века из којег немамо очуваних, овако добро грађених, објеката и немамо могућности да је поредимо. Више примера у околини показује да је ова воденица била инспирација и да је коришћено градитељско искуство њених неимара.

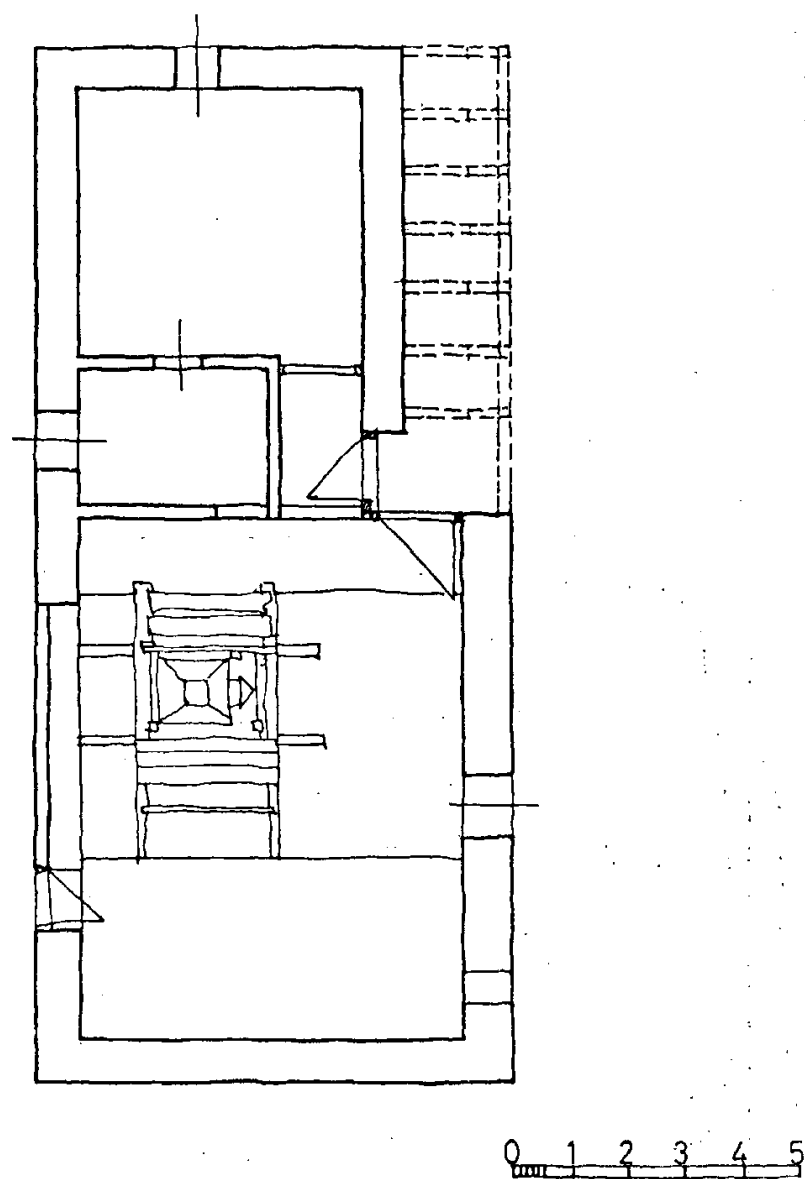
У самом Чукљенику, у сред села, поред главног сеоског пута — удаљена скро један километар од манастирске воденице — налази се још једна воденица истог типа. И ова воденица је приземна, величине 15 m X 8,50 m, са истим бројем косника који носе настрешницу (сл. 10).

Власник је Велимир Павловић и, по казивањима његових старих, воденица је стара више од 150 година.

Из тога излази да је грађена у првој половини, 19. века, тј. 1829. године, после другог српског устанка, када је село већ било организовано.

Народно предање нам казује да су воденице у Чукљенику старе више од 150 година, а уписана година на манастирској воденици то и потврђује. То нам указује да народно предање треба уважавати као поуздани извор података.

У суседном селу, Накривањском Чифлуку нашли смо још једну приземну воденицу, познату као Калајџијска (по надимку некадашњег власника) много већих димензија, 9 m X 4,5 m, чију настрешницу носи шест косника (сл. 11). Очигледно је да се према дужини настрешнице која наткриљује ајат и број косника повећава. Не јављају се косници само на приземним зградама; има их и код воденица на спрат. Као такав пример истичемо воденицу у малом селу Накривањском Чифлуку, које се налази између Стројковца и Накривња, познату као Доткину. Овде косници не носе тавањачу, тј. настрешницу, већ испад спрата, односно трем (сл. 12).

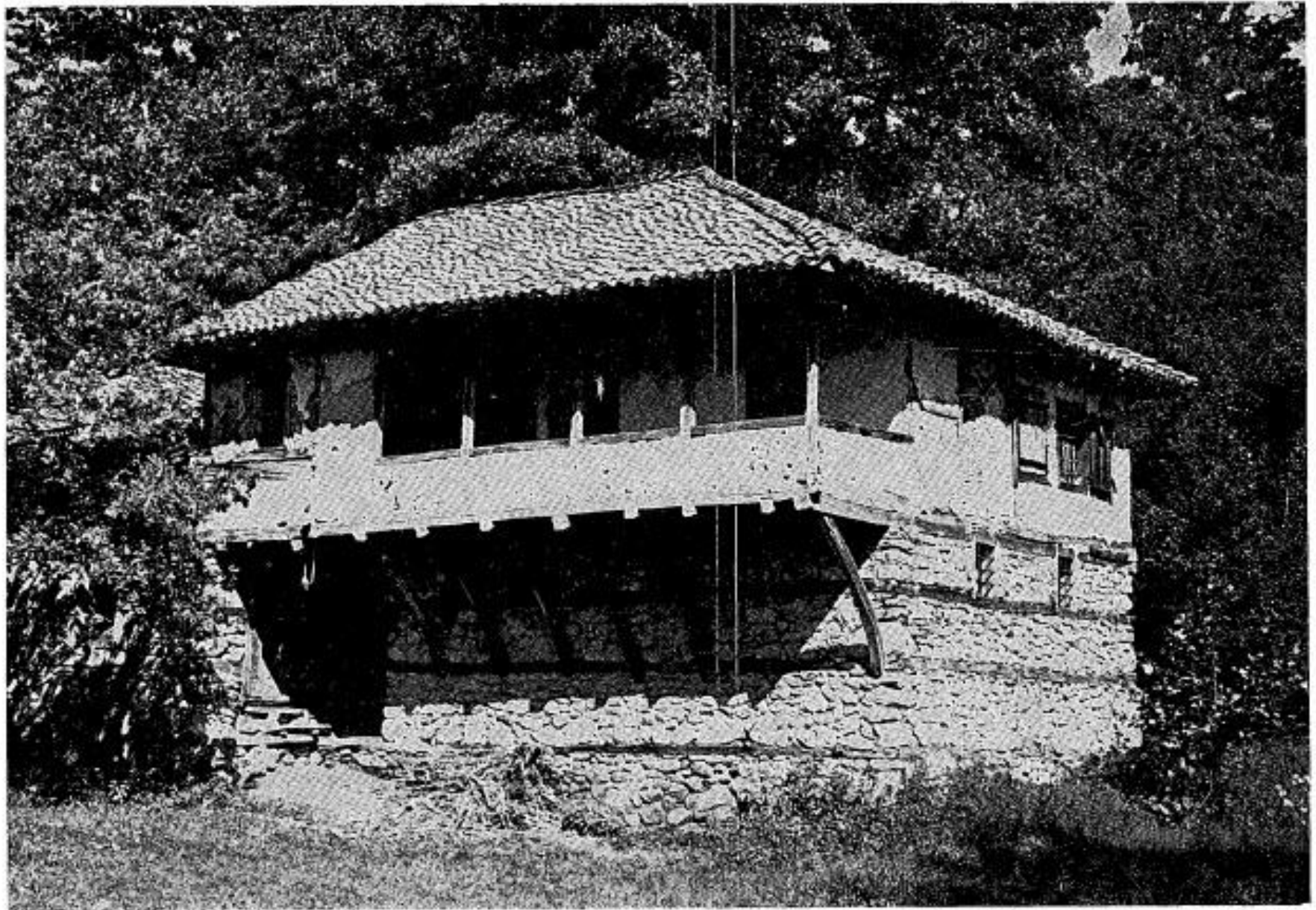

Сл. 11. Калајџијска воденица у Накривањском Чифлуку — основа
Пример приземне воденице чију настрешницу носи група од
седам извијених косника

Fig. 11. Moulin des étameurs dans le village Nakrivanski čifluk, —
plan, — Exemple d'un moulin à plein pied dont l'auvent est porté
par un groupe de sept colonnes torsadées et en saillie.

Сл. 12. Воденица на спрат у Накривањском Чифлуку позната као Доткина код које косници носе испад спрата.

Fig. 12. Moulin à étage dans le village Nakrivanjski čifluk, connu comme Dotkina, chez lequel les colonnes portent la saillie de l'étage.

Три приземне воденице и једна спратна у истом крају упућују на појаву која се може сматрати типичном.

Воденице у Лесковачком Поречју биле су цењене, јер су имале велики привредни значај. Како пишу Д. Борђевић и Ј. Јовановић, „воденичарство се јако развило у Поречју благодарећи условима које су пружале све десне притоке Ветернице. Оне су доносиле велике приходе од ујма.”¹⁴ Тај податак нам указује да је било економске могућности да се воденице што чвршће граде, а да се не занемари и естетска страна.

Познато је да су се Турци веома много и успешно користили Поречким воденицама, а касније и лесковачки трговци.¹⁵ Исто тако оне су биле веома важне за манастирску економију.

Турци су од Чукљеника, поред реке, ископали канал који иде кроз села: Накривањ, Накривањски Чифлук, Стројковце и даље допире до периферије Лесковца где се улива у Јужну Мораву.¹⁶

На једном делу тог канала изградили су своје воденице и просторије за живот у којима су проводили летње дане.

Многе воденице обишли смо приликом истраживања народног градитељства на југу Србије, 1979. године. Том приликом највећу пажњу

привукла је манастирска воденица са натписом на опеци.

О воденицама у Лесковачком Поречју писао је Ј. Јовановић. Нарочиту пажњу посветио је манастирској воденици, јер је приложио и њену фотографију у одељку где пише о старинама села Чукљеника.¹⁷

Међутим, служба заштите до данас је није увела у списак објеката споменичког значаја. У том смислу је и Јовановић завршио своја излагања: „Иако представљају, редак и вредан културни споменик, ни црква нити њена воденица нису још стављене под заштиту државе”¹⁸

Стога бисмо и ми још једанпут поновили исту мисао, да се цео комплекс некадашњег манастира — у чијем је склопу споменик, сећање на 1877. годину, са старом манастирском оградом, гробљем, манастирском воденицом и плоча са натписом из наше најновије историје —

¹⁴Ј. Јовановић, *Лесковачко Поречје*, Први део, Лесковачки зборник XII, Лесковац 1972, 44.

Д. Ђорђевић, *Живот и обичаји народни у Лесковачкој Морави* САН СЕЗ LXX/31, Београд, 1958, 204.

¹⁵Ј. Јовановић, *Лесковачко Поречје*, Први део, 44.

¹⁶Ј. Јовановић, *Исти рад*, 10.

¹⁷Ј. Јовановић, *Исти рад*, 18.

¹⁸Ј. Јовановић, *Исти рад*, 18.

упише .у регистар нашег споменичког блага изузетног значаја. Али да се не остане само на томе, већ да се предвиде и заштитне мере.

У време нашег обиласка, техничко стање манастирске воденице није било задовољавајуће. С обзиром на њен споменички значај, на историјску и архитектонску вредност и на то да је објекат жив, јер воденица ради, веома се лоше одржава.

У доста дугом времену овога постојања и рада, несумњиво да је манастирска воденица претрпела поправке и унутрашње преправке о којима смо већ говорили.

Знатнија и лако уочљива поправка је новијег датума. То је президан већи део јужног зида, од улазних врата до југоисточног угла, и део његовог темеља. Претпостављамо да је том приликом премошћен канал армиранобетонском гредом. Улазне камене степенице замењене су такође бетонским. Измењени су неки делови кровне конструкције, венчанице, сан-

трачи. Прозорски отвори су преорављени. Некадашњу дрвену буку заменила је метална, профила око 50 см. Воденични камен са једним витлом и кош су из новијег времена, али су истог типа као првобитни.

Мада је објекат на добрим темељима, на зидовима се уочавају пукотине, настале највероватније услед слегања зграде или земљотреса. Са зидова је опао леп на више места, што даје још лошију слику о стању воденице.

Стога би задатак заштите био да преузме што пре бригу о воденици и изврши неопходне заштитне радове, како би и даље остала у првобитној намени, а самим тим би се и трајније сачувала.

Као јединствени објекат ове врсте из 18. века на територији југоисточне Србије, а можемо са сигурношћу да тврдимо да је и једини из овог времена у Србији, заслужује пажњу заштите, јер његова споменичка вредност није спорна.

Moulin à eau du monastère au village de Čukljenik

NADEŽDA PEŠIĆ-MAKSIMOVIĆ—ĐORĐE MITROVIĆ

A Čukljenik, dernier village de la région de Leskovačko Porečje, immédiatement auprès du monastère Saint Nicolas Čudotvorac (thaumaturge), se trouve un vieux moulin à eau connu sous le nom de «moulin du monastère ou de l'église.»

D'après sa conception architecturale, il peut être rangé parmi les constructions économiques développées, — du type des moulins à eau. Ce moulin attire tout particulièrement l'attention par sa construction de valeur compositionnelle, par ses quatre puissantes colonnes torsionnées qui soutiennent l'auvent à forte saillie.

Dans la reproduction générale de ce moulin, l'on remarque la valeur esthétique impressionnante des colonnes. Dans ce groupe de colonnes, la composante esthétique est fortement exprimée, ce qui nous prouve que dans l'architecture populaire, il existe une unité organique vigoureuse entre la construction, la fonction et la forme.

L'apparition de colonnes dans des constructions à étages dans la région de Leskovačko Porečje avait une double fonction: économique et d'habitation, celles qui en tout cas ont été construites plus tard, — lors de la seconde moitié du XIXe siècle, — nous parlent du long emploi de cet élément. Il est indubitable que le moulin du monastère en fut l'inspiration et que c'est sur lui que l'on prit modèle. L'originalité de ce moulin consiste aussi dans l'inscription sur une brique de 32X32 cm, fort probablement prise de quelque localité antique qui est insérée dans le mur sous l'auvent, dans le coin nordouest du mur nord.

Cette inscription sur la brique les auteurs l'ont déchiffrée «Na (1) 786 na leta gospodnija toi piše oče joanik (ije) imja Ignatija» (fig. 8.) (En , (1) 786, année de dieu, é crit par le père joanik, du nom d'Ignatija).

Cette inscription est la seule donnée écrite de la fin du XVIIIe siècle, qui pouvait servir pour dater le moulin du monastère. Elle est également importante par le fait qu'elle se trouve dans cette partie de la Serbie où la domination turque dura beaucoup plus longtemps que dans la Serbie orientale et occidentale, où l'anaphalbétisme avait pris de profondes racines.

Par la teneur du texte, on ne peut apprendre grand chose, car il ne se rapporte pas au moulin. Mais, par le fait même que cette brique avec la date et l'inscription a été insérée dans la construction du moulin, il serait logique de conclure qu'elle se rapporte à l'époque de sa construction ou quelque reconstruction ultérieure. D'après la première supposition, le moulin serait vieux de près de 200 ans, mais par la seconde, il serait encore plus ancien. Etant donné que c'est une construction unique de cette sorte datant du XVIIIe siècle, sur le territoire sudest de la Serbie, on peut effectivement affirmer qu'elle est la seule de cette époque et les auteurs interviennent afin qu'elle soit inscrite la première dans la liste des monuments d'une importance exceptionnelle pour la république, et deuxièmement, que l'on entreprenne des travaux de protection pour son assainissement, afin qu'elle conserve encore sa fonction première.